

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยนั้น ราษฎรซึ่งเป็น “ผู้เสียหาย” ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือผู้เสียหายจัดการแทน สามารถฟ้องคดีได้ทุกฐานความผิด ไม่ว่าจะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีความผิดต่อแผ่นดิน และไม่ว่าคดีนั้นจะมีอัตราโทษร้ายแรงเพียงใด การที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลได้ด้วยตนเอง เนื่องจากถือว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากกระทำความผิดนั้น กรณีจึงควรมีส่วนร่วมในการที่จะฟ้องร้องกล่าวหาผู้กระทำความผิดต่อศาล อีกทั้ง ยังเป็นการควบคุมการฟ้องคดีโดยรัฐ กล่าวคือ ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีนั้นเองได้

อำนาจในการฟ้อง และดำเนินคดีอาญาของราษฎร ซึ่งเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายไทย กว้างขวางมาก กล่าวคือ สามารถเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทั้งในคดีความผิดต่อแผ่นดิน และคดีความผิดต่อส่วนตัว โดยไม่จำเป็นต้องจัดหาหลักประกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ถูกฟ้อง เพื่อป้องกันผู้บริสุทธิ์มิให้ต้องถูกดำเนินคดีโดยไม่มีเหตุอันสมควร ดังเช่น ประเทศอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น

การฟ้องคดีโดยราษฎรนี้ กฎหมายจึงบังคับให้ศาลจะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องในทุกคดี ก่อนที่ศาลจะประทับฟ้องคดีไว้พิจารณาการไต่สวนมูลฟ้อง การไต่สวนมูลฟ้อง เป็นกระบวนการประทับฟ้อง จึงเป็นมาตรการกั้นกรองมูลคดีอย่างหนึ่งที่กระทำโดยองค์กรศาล ภายหลังจากโจทก์ยื่นฟ้องแล้ว โดยศาลจะต้องพิจารณาว่าคำฟ้องของโจทก์มีพยานหลักฐานเพียงพอ ที่จะแสดงให้เห็นว่าคดีมีมูล ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย พอที่ศาลจะรับฟ้องไว้พิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการไต่สวนมูลฟ้องของศาล อาจสรุปได้ 2 ประการด้วยกัน ดังนี้

- 1) เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลยผู้ถูกฟ้องว่า เขาจะไม่ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา และได้รับความเดือดร้อน จากการต้องตกอยู่ในฐานะเป็น “จำเลยในคดีอาญา” ต้องมาศาลในทุกนัดที่มีการพิจารณาคดี และอาจต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี หรือมิฉะนั้น ก็ต้องหาทรัพย์สินหรือบุคคลมาเป็นหลักประกันต่อศาล ในการร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว

2) เพื่อป้องกันมิให้คดีขึ้นสู่ศาลโดยไม่จำเป็น เนื่องจากการที่คดีไปสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อความล่าช้าของการพิจารณาพิพากษาคดีโดยรวม

ประเทศไทย เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ซึ่งโดยหลักการแล้วการค้นหาความจริง ศาลจะต้องมีหน้าที่ค้นหาความจริง กล่าวคือ ศาลต้องมีความเป็นกลางทางภาวะวิสัย ทั้งเป็นผู้ตรวจสอบพยานหลักฐาน จากการกระตุ้นให้มีการสืบพยานโดยคู่ความ โจทก์จำเลย เนื่องจากในทางปฏิบัติศาลมักวางเฉย โดยปล่อยให้เป็นที่ของโจทก์และจำเลย เป็นฝ่ายเสนอพยานหลักฐาน อันเป็นลักษณะของการต่อสู้ ส่วนศาลก็จะทำหน้าที่รับฟังข้อเท็จจริง จากการนำเสนอของทั้งสองฝ่าย และทำการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่างๆ เท่านั้น ซึ่งเป็นบทบาทที่มีได้อำนวยความยุติธรรมเท่าที่ควร

อนึ่ง จากการศึกษาปรากฏว่าในทางปฏิบัติ การฟ้องคดีอาญาของราษฎร มักไม่คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ มีการใช้เล่ห์เหลี่ยมทางกฎหมาย ปิดบังอำพรางข้อเท็จจริงบางอย่างที่ตนเสียประโยชน์ หรือเสริมเติมแต่งข้อเท็จจริงบางอย่างที่ตนได้ประโยชน์ อันเป็นการใช้กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมิชอบ ลำพังเฉพาะศาล ที่กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาจำนวนขั้นต่ำหนึ่งคน เป็นองค์คณะทำการไต่สวนมูลฟ้อง แต่เพียงฝ่ายเดียว ประกอบกับบทบาทที่วางเฉย เป็นกลาง จึงไม่เพียงพอที่จะเปิดเผยความจริงที่โจทก์ปิดบังอำพรางเอาไว้ หรือขจัดข้อเท็จจริงที่โจทก์ได้เสริมเติมแต่งออกไปได้

“ทนายความ” เป็นองค์กรที่มีความสำคัญมากองค์กรหนึ่ง ในการดำเนินคดีอาญา เป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่า ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้โดยถือหลัก “อาวุธเท่าเทียมกัน” กล่าวคือ ทางฝ่ายราษฎรผู้เป็นโจทก์มีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมาย เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ในการยื่นฟ้องดำเนินคดี ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาซึ่งโดยปกติเป็นประชาชนทั่วไป ไม่มีความรู้ทางด้านตัวบทกฎหมายก็ชอบที่จะมีทนายความ ซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมายคอยช่วยเหลือแนะนำเพื่อการต่อสู้คดีนั้น เกิดความเป็นธรรมสูงสุด

มาตรฐานสากลที่ใช้เป็นหลักสนับสนุน การให้ความคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาคือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วย“สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง” มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วย “กระบวนการยุติธรรมทางอาญา” บทบาทของทนายความในคดีอาญา มีความสำคัญมาก จนสหประชาชาติได้กำหนดให้มี “หลักพื้นฐานว่าด้วยบทบาทของทนายความ” (Basic Principles on the Role of Lawyer)¹

¹ คณิต ฉนกร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 147.

จากการศึกษาปรากฏว่า การกลั่นกรองมูลคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญา ที่ผู้เสียหาย เป็นโจทก์ยังมีผลที่ไม่น่าพอใจ กล่าวคือ ศาลหลายมิให้ความสำคัญต่อกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง เท่าที่ควร ดังจะสังเกตจาก ในคดีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้อง ไม่ว่าจะคดีนั้นจะมีอัตราโทษสูงเพียงใด หาก จำเลยผู้ถูกฟ้องไม่มีทนายความ ศาลจะไม่ตั้งทนายความให้แก่จำเลยผู้ถูกฟ้องแต่อย่างใด ทั้งๆ ที่ใน ชั้นสอบสวน และในชั้นพิจารณา ได้มีการตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา และจำเลยทั้งสิ้น ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 และมาตรา 173

การจัดหาทนายให้แก่จำเลยในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น ในต่างประเทศก็ได้มีแล้ว เช่น

1) ประเทศอังกฤษ ตามพระราชบัญญัติ Legal Aid Act, 1974 ของประเทศอังกฤษ ตาม มาตรา 28 ถึงมาตรา 40 ที่จำเลยอาจได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายตั้งแต่คดีอยู่ในชั้นไต่สวนมูล ฟ้อง จนกระทั่งคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลสูงสุด

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้หลักประกันสิทธิขั้นมูลฐาน ในการต่อสู้คดีของผู้ถูก กล่าวหาในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 (Sixth Amendment) ซึ่งเป็นบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาเมื่อ ปี ค.ศ. 1791 และได้มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ ตามคำพิพากษาของศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งปัจจุบันรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ให้การยอมรับการมีทนายความของผู้ถูกกล่าวหา ในคดีอาญาว่าต้องได้รับการคุ้มครองในทุกคดี ที่สามารถลงโทษจำคุกจำเลยได้ ซึ่งถือว่าสหรัฐ อเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ยอมรับหลักประกันสิทธิของประชาชน (Bill of Right) และให้หลัก ประกันขั้นมูลฐานแก่ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยในคดีอาญา เกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความช่วยในการ ต่อสู้อย่างจริงจังมาก โดยจำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ได้ ถ้าหากจำเลยเป็นคน ยากจน ศาลจะตั้งทนายให้² ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินไว้ในคดี Coleman V. Alabama (1970)

3) ประเทศฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 114 วรรค 2 บัญญัติให้ศาลต้องตั้งทนายความให้แก่ผู้เป็นจำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องด้วย หากศาลไม่เคารพสิทธิ การมีทนายความของจำเลย ศาลสูงต้องออกคำสั่งยกเลิกเพิกถอนการไต่สวนมูลฟ้อง (La nullité de l'instruction)³

การตั้งทนายความในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งและสมควรจะได้รับการ แก้ไขโดยเร็วที่สุด ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหา การจัดตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกฟ้องในชั้นตอนการไต่สวน มูลฟ้องที่เกิดขึ้น และเป็นอยู่ในทุกวันนี้มิได้เกิดจากกระบวนการ “นิติบัญญัติ” แต่อย่างใด ทั้งนี้ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 171 บัญญัติให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการ

² B. Kerper, Hazel. Op.cit. p. 287.

³ คำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศส ลงวันที่ 22 มิถุนายน 1954.

สอบสวนและการพิจารณา ซึ่งรวมถึงการตั้งทนายความ ตามมาตรา 173 มาใช้บังคับในชั้นไต่สวนมูลฟ้องด้วยโดยอนุโลม หากแต่ปัญหาเกิดจากกระบวนการ “นิติวิธี” เนื่องจากองค์กรศาลมีทัศนคติต่อกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องว่าเป็นเรื่องของ “ศาลกับโจทก์” เท่านั้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในการไต่สวนมูลฟ้อง ตั้งทนายให้แก่ผู้ถูกฟ้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้องที่ราษฎรเป็นโจทก์

การที่องค์กรฝ่ายตุลาการ มิได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง โดยมีทัศนคติว่ากระบวนการไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องของ “ศาลกับโจทก์” เท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของ “ผู้ถูกฟ้อง” ซึ่งเป็นประชาชนในคดี อีกทั้งมีรูปแบบกระบวนการพิจารณา ที่มีความเข้มงวดในแบบพิธีมากกว่าเนื้อหาหรืออาจจะกล่าวว่า “มุ่งที่จะรักษากฎหมาย มากกว่าความยุติธรรม” ก็คงจะไม่ผิดนัก

การแก้ไขปัญหา การจัดตั้งทนายความให้แก่จำเลย ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญา จะสำเร็จลงได้ก็ด้วยทัศนคติของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในการไต่สวนมูลฟ้องว่าจะเห็นความสำคัญของกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องได้อย่างแท้จริงเพียงใด ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ทำการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกฟ้อง ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ด้วย ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการตั้งทนายความให้แก่จำเลยในชั้นพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 มาใช้บังคับในชั้นไต่สวนมูลฟ้องด้วยโดยอนุโลม เพื่อให้กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องจะได้ดำเนินไปโดยความเรียบร้อย และมีความยุติธรรม ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 171 ได้บัญญัติไว้ อันเป็นการใช้กฎหมายอย่างถูกต้องตามหลักการแห่ง “นิติวิธี” (Juristic Method) และสอดคล้องกับความรู้สึกที่เป็นธรรม (Sense of Justice) ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ได้รับความยุติธรรมสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญต่อไป

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยการตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกฟ้อง ตั้งแต่ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ จะทำให้ผู้ถูกฟ้องร้องกล่าวหาได้มีโอกาสต่อสู้คดีกับโจทก์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นตามหลัก “อาวุธที่เท่าเทียมกัน” ทำให้การถ่วงกรงมุลคดีอาญาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องได้ผลที่แท้จริง กล่าวคือถ้าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ก็จะพ้นจากข้อกล่าวหาโดยเร็ว ไม่ต้องเดือดร้อนเสียหายจากการที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ทั้งยังป้องกันมิให้คดีขึ้นสู่ศาลโดยไม่จำเป็น เนื่องจากการที่คดีไปสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลเป็นจำนวนมาก ข่มส่งผลกระทบต่อความล่าช้าของการพิจารณาพิพากษาคดีโดยรวม

5.2.2 ให้แจ้งสิทธิการมีหมายแก่ผู้ถูกฟ้อง ในหมายนัดไต่สวนมูลฟ้อง

การยื่นฟ้องคดีอาญาของราษฎร กฎหมายไม่ได้บังคับให้โจทก์ต้องนำตัวผู้ถูกฟ้องไปศาลในวันยื่นฟ้อง ดังเช่นการยื่นฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ผู้ถูกฟ้องร้องจะทราบว่าตนเองถูกยื่นฟ้องเมื่อใดและด้วยข้อหาฐานความผิดใด ก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ศาลนำหมายนัดไต่สวนมูลฟ้องและสำเนาคำฟ้องมาส่งให้

เนื่องจากข้อความในด้านหลังหมายนัดไต่สวนมูลฟ้อง ระบุแต่เพียงว่า “จำเลยจะไปฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งหมายให้ชก้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่ไป แต่งตั้งหมายไปชก้านพยานโจทก์ก็ได้” ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ายังไม่เพียงพอ⁴ กรณีจึงควรระบุข้อความในลักษณะบอกกล่าวผู้ถูกฟ้องว่าคดีที่โจทก์ยื่นฟ้องนี้มีอัตราโทษอย่างไร และระบุข้อความในลักษณะเป็นการสอบถามผู้ถูกฟ้องเป็นการเพิ่มเติมอีกว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล หากจำเลยไม่มีทนายความศาลจะตั้งทนายความให้ และในคดีที่มีโทษจำคุก ถ้าจำเลยไม่มีทนายความและต้องการทนายความ ศาลจะตั้งทนายความให้และให้จำเลยแจ้งให้ศาลทราบก่อนวันไต่สวนมูลฟ้อง”

5.2.3 ให้ค่าทดแทนแก่จำเลยที่ถูกราษฎรฟ้อง เช่นเดียวกับจำเลยที่ถูกอัยการฟ้อง

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20 บัญญัติให้ค่าทดแทนเฉพาะแก่จำเลยที่ถูกพนักงานอัยการยื่นฟ้องเท่านั้น ซึ่งไม่มีความยุติธรรม ทั้งนี้ เนื่องจากผู้มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาต่อศาลนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (2) ให้สิทธิหรืออำนาจแก่ราษฎรในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วย ไม่ว่าจะคดีนั้นจะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว หรือคดีความผิดต่อแผ่นดิน และไม่ว่าคดีนั้นจะมีอัตราโทษสูงเพียงใดก็ตาม

การฟ้องคดีอาญาของราษฎร ถึงแม้จะมีกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง เพื่อตรวจสอบและกลั่นกรองมูลคดีก็ตาม แต่ก็มีได้เป็นหลักประกันอย่างแน่นอนว่า ผู้บริสุทธิ์จะไม่ถูกประทับฟ้องคดี และตกอยู่ในฐานะเป็นจำเลย เข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาต่อไป ซึ่งจำเลยที่ถูกราษฎรยื่นฟ้องนั้น อาจไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัว โดยถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีได้ และเมื่อคดีนี้ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด จำเลยที่ถูกราษฎรเป็น โจทก์ยื่นฟ้องนี้ ไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แต่อย่างใด กรณีจึงต้องแก้ไขเพิ่มเติม โดยให้ค่าทดแทนแก่จำเลยที่ถูกราษฎรฟ้องด้วย ให้เท่าเทียมกับจำเลยที่ถูกพนักงานอัยการฟ้อง เพื่อมิให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายมีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

⁴ คู่มือหมายนัดไต่สวนมูลฟ้อง ในภาคผนวก ข.